

PRÁCA S INTEGROVANÝMI ŽIAKMI NA HODINE SLOVENČINY

Ľudmila BENČATOVÁ¹ – Beatrix BUJÁKOVÁ²

ABSTRACT

If a teacher at kindergarten, elementary or secondary school finds out that their student requires special teaching needs, it may result in integration – a student with special needs gets integrated into a regular class. We should keep in mind that integration is possible after some diagnoses carried out by experts working in centers for children with special needs. In our contribution we are dealing with integrated students in Slovak lessons attending elementary school. We have focused on dictation, grammar exercises, communication, expanding vocabulary and reading. According to the research we have recently carried out we claim that working with integrated students is demanding, but every little progress makes teachers, students and parents smile and every small step toward progress means satisfaction and contentment. We dare to claim that every teacher's goal is to make integrated students feel good in the lesson as well as to eliminate every sign of bullying and to assess their work fairly. Assessment is important because they also need to accept critical view on their work. Besides individual approach it is important to choose such teaching methods which support cooperation between students. Not only dialogical methods might be used but also group work, because within this organizational form the student is non-violently integrated into their classmates and he or she could learn from their classmates and nobody discourages him or her from expressing their opinion. In relation to integrated students it is highly important to use praise as a teaching method. Praise certainly pleases every integrated students in front of the whole class. What is more, praise undoubtedly has widespread motivational power.

KEYWORDS: integrated student, individual approach, lesson, dictation, grammar exercises, assessment, praise

Integrovaný/začlenený žiak je žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími požiadavkami potrebnými pri výchove a vzdelávaní v bežnej triede (v našom prípade) základnej školy. K začleneniu žiaka môže prísť až po diagnostických vyšetreniach v zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie. Rozhodnutie o prijatí žiaka ako integrovaného vydáva riaditeľ školy. Následne sa s diagnózou a s prognózou žiaka oboznámi všetci učitelia, ktorí s ním prichádzajú na vyučovacích hodinách do styku.

Je veľa problémov, na základe ktorých môže byť žiak integrovaný/začlenený. My sme sa zamerali predovšetkým na tie, s ktorými sa učitelia integrovaného žiaka stretávajú na hodinách slovenčiny, teda na problémy súvisiace s učením sa, konkrétne na dyslexiu, dysgrafiú a na dysortografiu.

Pred písaním príspevku sme urobili krátku slovnú anketu medzi 6-ročnými deťmi v materskej škole, budúcimi prvákmi. Väčšina z nich odpovedala, že sa do školy veľmi tešia, lebo sa naučia písať, čítať a počítať. Samozrejme, nás na hodine slovenčiny zaujímajú hlavne problémy

¹ lbencatova@gmail.com

² beatrix.bugyikova@gmail.com

súvisiace s písaním a s čítaním. Máme na mysli hlavne problémy vyskytujúce sa pri písaní diktátov, pravopisných cvičení, slohových prác, pri čítaní a pri čítaní s porozumením.

Dôležité informácie o práci s integrovanými žiakmi na 2. stupni základnej školy na hodine slovenčiny nám poskytli učiteľky slovenčiny na východnom Slovensku, na strednom Slovensku a na západnom Slovensku. (Oslovili sme ich náhodne prostredníctvom internetu.) Dovedna išlo o tri základné školy, a preto nemôžeme výsledky zovšeobecniť, povedať o nich, že platia pre celé Slovensko. V príspevku poukážeme na pozitíva a na možné negatíva, s ktorými sme sa po vyhodnotení odpovedí stretli.

Veľmi nás potešilo, že všetky oslovené učiteľky sa vyjadrili, že práca s integrovanými žiakmi je na vyučovacej hodine náročná, ale zvládnuteľná. Samozrejme, potvrdili našu hypotézu, že na vyučovacích hodinách sa s takýmito žiakmi pracuje oveľa ľahšie, ak majú pridelených osobných asistentov. O tom, že je nevyhnutná a bezpodmienečná spolupráca rodičov s učiteľkou netreba vari ani hovoriť. O spolupráci učiteľa s rodičmi sme sa veľa dozvedeli aj v internetovej komunikácii rodičov integrovaných žiakov. Zdôraznili, že začleneným žiakom sa treba venovať oveľa viac (aj doma), o to viac však potešia viditeľné výsledky a pokroky žiakov. Samotní rodičia odporúčali jeden druhému zoznámiť sa s knižkou S. Riefovej (1999). Nielen rodičia, ale aj učelia v nej nájdu veľa praktických návodov a postupov, ako pracovať s deťmi s poruchami pozornosti, učenia sa a sústredenia sa. Pravdaže, s odporúčaním rodičov súhlasíme a knižku S. Riefovej dávame rodičom a učiteľom do pozornosti a navrhujeme, aby sa s ňou zoznámili.

V predchádzajúcej časti príspevku sme uviedli, že sa budeme venovať predovšetkým problémom súvisiacim s učením sa. Konkrétne sa zameriame na dyslexiu, dysgrafiú a na dysortografiu (Pavlendová 2014, s. 8 – 11).

Dyslexia: Nezávládnutie tejto činnosti výrazne ovplyvňuje úspešnosť žiaka v škole. Ide totiž o neschopnosť osvojiť si čítanie textu. Dyslexia je hendikep, ktorý žiaka sprevádza dlhé obdobie a nepriaznivo ovplyvňuje osvojovanie si poznatkov vo všetkých predmetoch. Včasnou diagnostikou a vhodným prístupom je možné problém aspoň čiastočne vyriešiť.

Ak žiak trpí na dyslexiu, nie je vhodné, aby pred spolužiakmi nahlas čítal text. Jeho čítanie je totiž „trhané“ a môže sa cítiť neprijemne. O tom, že by sa v triede, kde sú integrovaní žiaci s dyslexiou nemalo čítať na čas, sa netreba vari ani zmieňovať. Pravdaže, úlohou učiteľa je, aby žiaka naučil nielen čítať, ale aj čítať s porozumením. Je dôležité, aby sa žiak pri čítaní sústredil nielen na spájanie jednotlivých písmen do slabík a slabík do slov (to je však úloha skôr pre pedagógov na 1. stupni ZŠ), ale aby si uvedomoval aj obsah toho, čo číta. Aby vedel prečítaný text interpretovať, aby vedel, o čom čítal.

Odporúčame, aby žiak čítal nahlas v prostredí, ktoré mu je blízke, kde sa mu nikto nebude posmievat', že robí pri čítaní chyby. Takýmto prostredím môže byť napríklad jeho izba, alebo iné prostredie, v ktorom sa cíti dobre. Ak si žiak číta sám pre vlastné potešenie, časom si čítanie tak osvojí, že zabudne na problémy, ktoré mu práve táto ľudská činnosť potrebná pre život a prácu spôsobovala. Doslova za víťazstvo môžeme považovať okamih, keď sa žiak sám na vyučovacej hodine prihlási, že chce čítať nahlas pred spolužiakmi. Možno budú prvé pokusy kostrbaté, čítanie nebude súvislé, učiteľ však nemôže pripustiť, aby sa integrovanému žiakovi spolužiaci posmievali. Práve naopak, potrebná je primeraná pochvala predovšetkým zo strany pedagóga.

Dysgrafia: Postihuje písomnú a grafickú stránku písomného prejavu. Žiak v tomto prípade netrpí na žiadne zmyslové či pohybové postihnutie. Jeho problém spočíva v tom, že nevie napodobniť tvary písmen a číslíc. Veľmi často ich zrkadlovo otáča, nie raz ich zamieňa. Môžeme tiež povedať, že píše kľúčovito, písmo dostáva zvláštny ráz (o sklone ani nehovoriac) a veľakrát sa stáva nečitateľným. Navyše, má problémy s tempom písania, nestíha dopísať slovo či vetu. V súvislosti s dysgrafiou si treba uvedomiť ešte jednu veľmi podstatnú skutočnosť:

Žiaka s týmto hendikepom nesmieme preťažovať písaním, musí však písať pravidelne. (Minimálne pri vypracúvaní domácej úlohy.)

Dysortografia: Je to vlastne špecifická porucha pravopisu. Prejavuje sa narušenou schopnosťou osvojiť si pravopis, hoci je žiak primerane inteligentný. Typickým prejavom dysortografie je neschopnosť žiaka písať mäkkene, dlžne, písať y/i či interpunkčné znamienka na konci vety. Môžeme povedať, že dysortografia veľmi súvisí s dysgafiou.

S týmito dvoma poruchami sa učiteľ slovenčiny veľmi často stretáva na vyučovacích hodinách predovšetkým pri písaní diktátov, pravopisných cvičení, slohových prác či pri vypracúvaní domácej úlohy. Určite je namieste otázka, či je žiak s takýmito hendikepmi vôbec schopný písať klasické diktáty. Naša odpoveď je jednoznačná: Nie je schopný. Klasický diktát však môže učiteľ nahradiť gramatickým cvičením, v ktorom budú chýbať písmená a žiak ich musí v určenom čase doplniť. Zdôrazňujeme však, že problémy v pravopisnom cvičení musia korešpondovať s problémami, na ktoré je zameraný nácvikový či kontrolný diktát.

V tejto súvislosti ešte dodávame: Žiak, ktorý má problémy s písaním písmen sa tak sústreďí na túto činnosť že mu doslova nezostáva čas, aby sa venoval pravopisu, akoby jeden úkon robil na úkor toho druhého. V žiadnom prípade však nesmieme žiaka za chyby neprimerane trestať a ponížovať ho pred spolužiakmi.

Odporúčame: Nestresovať integrovaného žiaka a nenútiť ho, aby písal ten istý diktát ako spolužiaci diktovanou formou. Nebude totiž stíhať dopísať slovo či vetu. O tom, že sa nesústreďí na pravopis, sa netreba ani zmieňovať. Ak mu neumožníme alternatívnu prácu, jeho hodnotenie bude takmer vždy veľmi zlé a určite si bude pravopis osvojovať len ťažko a doslova s odporom.

Odporúčame tiež zohľadniť rýchlosť písania integrovaného žiaka. Ak je to čo i len trochu možné, nechať mu na vypracovanie zadanej úlohy viac času.

V súvislosti s integrovanými žiakmi sa musíme venovať aj hodnoteniu ich práce. Obyčajne býva integrovaný žiak klasifikovaný rovnako ako zvyšní žiaci v triede, teda rovnakou klasifikačnou stupnicou. Učiteľia zo škôl, na ktoré sme sa v súvislosti s integrovanými žiakmi obrátili, však uviedli, že často klasifikačnú stupnicu takto hendikepovaným žiakom prispôbujú a upravujú. (Máme na mysli klasifikačnú stupnicu pri známkovaní diktátov, pravopisných cvičení či slohových prác.) Navyše, ak je to potrebné a situácia si to vyžaduje, integrovaného žiaka môže učiteľ hodnotiť ústne. Dôležité však je, aby chyby vyskytujúce sa v diktáte spoločne preberali a analyzovali ich. Učiteľ teda uplatňuje pri známkovaní či ústnom hodnotení primeranú náročnosť, pedagogický takt, rešpektuje práva žiaka a humánne sa k nemu správa (Krčahová, Šestáková, 2012, s. 22).

Od učiteľov sme sa tiež dozvedeli, že na odporúčanie psychológa neopravujú začleneným žiakom chyby v diktáte či v pravopisnom cvičení perom červenej farby, ale perom farby zelenej. Uvádzajú, že červená farba pôsobí na žiaka stresujúco, kým zelená upokojujúco. S týmto odporúčaním súhlasíme.

Hoci sme v predchádzajúcej časti príspevku uviedli, že sa budeme venovať aj negatívam súvisiacim s integrovanými žiakmi, nebudeme ich vyzdvihovať. Za negatívum môžeme na vyučovacej hodine v triede s integrovanými žiakmi považovať skutočnosť, že žiaci takéhoto spolužiaka nerešpektujú, správajú sa k nemu odmietavo. To však nebol prípad v triedach, v ktorých učili oslovení pedagógovia.

Záver: Hoci v poslednom období narastá počet integrovaných žiakov, odvážime sa tvrdiť: Aj keď je práca s nimi na vyučovacej hodine náročná, je zvládnuteľná. Veľmi dôležité je, aby spolužiaci (väčšina) vedeli, že majú v triede integrovaného žiaka. Hlavne od učiteľa závisí, ako sa budú k nemu správať, ako ho dokáže kolektív triedy prijať a spolupracovať s ním.

Samozrejme, už sme uviedli, že spolupráca učiteľa s rodičmi je veľmi potrebná. Výhodné je, ak má žiak svojho vlastného asistenta, ktorý mu pomáha s vypracovaním domácej úlohy,

s prípravou na vyučovanie a zabúdať nesmieme ani na to, že asistent integrovanému žiakovi často vysvetľuje preberanú látku. (Nemôžeme však povedať, že tú istú úlohu má špeciálny pedagóg.)

Na záver príspevku ešte dodávame: Odporúčame učiteľom voliť na vyučovacích hodinách také vyučovacie metódy, aby bol na hodine aktívny každý žiak, teda aj integrovaný žiak. Za vhodnú považujeme metódu skupinovej práce na vyučovacej hodine (Benčatová, 2007/08). Aj keď nie je integrovaný žiak najaktívnejší zo skupiny, predsa sa učí: Počúva spolužiakov, bez obáv sa ich môže na čokoľvek spýtať, veď je jeden z nich. Naopak, odporúčame vyhýbať sa pri vysvetľovaní nového učiva monologickým vyučovacím metódam, predovšetkým klasickému výkladu, keď žiak doslova pasívne prijíma nové učivo. Namiesto sú dialogické vyučovacie metódy, predovšetkým metóda rozhovoru.

Pravdaže, na vyučovacích hodinách treba vždy dodržiavať didaktické zásady – predovšetkým didaktickú zásadu náročnosti, primeranosti a názornosti.

V príspevku sme sa venovali integrovaným žiakom na hodine slovenčiny. Z vlastnej praxe a z poznania vieme, že začlenený žiak nemusí mať výborné hodnotenie z predmetu slovenský jazyk, ale vyniká v iných činnostiach potrebných pre človeka. Poznáme integrovaného žiaka, z ktorého je odborník na IT, ďalší je uznávaný hudobník, spevák, maliar či tanečník. Platí teda: Nemusíme byť všetci odborníci na všetko. Každý žiak je jedinečný, každý je osobnosť a treba podporovať jeho rozvíjanie.

Z odporúčaní ešte chceme zdôrazniť: Je potrebné integrovaného žiaka na vyučovacej hodine primerane motivovať, zvoliť správnu motivačnú metódu, aktívne ho zapájať do priebehu vyučovacej hodiny (Benčatová, 2017). Pravdaže, pedagóg nesmie zabúdať ani na primeranú pochvalu a ak si to situácia vyžaduje, ani na adekvátne pokarhanie, nie za každú cenu.

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. BENČATOVÁ, L. : *Skupinové vyučovanie na hodinách slovenského jazyka*. In: Slovenský jazyk a literatúra v škole. Ročník 54 (2007/08), s. 235 – 241. ISSN 1335-2040.
2. BENČATOVÁ, L. : *Motivácia, hra, tvorivé písanie*. Elektronický zdroj. Komárno : Univerzita J. Selyeho, 2017, s. 21 – 27. CD-ROM. ISBN 978-80-8122-223-8.
3. PAVLEDOVÁ, M.: *Inovatívne formy a metódy práce so žiakmi s vývinovými poruchami na 2. stupni ZŠ*. Banská Bystrica. 2014. 56 s.
4. KRČAHOVÁ, E., ŠESTÁKOVÁ, S. : *Integrácia žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v bežnej škole*. MPC Bratislava, 2012. 64 s. ISBN 978-80-8052-443-2.
5. RIEFOVÁ, S. : *Nesoustředené a neklidné dítě*. Praha, Portál, 1999. 256 s. ISSN: 1211-2720.